

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Philippi Clüveri[i] Germaniæ Antiquæ Libri tres

Clüver, Philipp

Lugduni Batavorum, 1631

Cap. XLIX. De fluminibus Germaniæ Transrhenanæ.

urn:nbn:de:hbz:466:1-44541

Παθισσῶν ποταμῶν. id est; *Dacia cingitur, à septentrionibus parte Sarmatiae Europae, à Carpatibus montis sine usque ad dictum Tyræ amnis flexum. ab occidente verò Iazygibus Metanastis, juxta Pathissum flumen.* Perquam malè vulgò, Πη & Καρπάτιος ὄρος, μέγας ποταμὸς ἢ εἰρημῶνς Πισσοφῆς. id est; à *Carpate monte usque ad initium prædicti flexus fluminis Pathissi.* quam enim δὲξω, & quod ποταμὸς in flexu fluminis constitues? Omnino nullum. Ceterò flexum hunc Tyræ esse in Podoliâ, infra confluentem Moravenii amnis, suprà in Bastarnis dixi. Dum igitur Daciam Pathisso (*Tissa nunc vulgò est*) ab occidente terminat, à septentrionibus verò Sarmatiæ confinio, à Carpate ad flexum Tyræ: omnino Carpaten à Daciâ excludit; intraque Pathissi fontium terminos concludit. quapropter malè faciunt, qui in Ptolemæi tabulis ultra Alutæ fonteis eum extendunt. Ab occidente intercapedinem Ptolemæus relinquit inter austrinam Sarmaticorum montium extremitatem, & Carpaten. Verùm bis heic ab eo erratum puto. primùm, quòd montem nullum ponit, ubi omnium altissimum erat jugum, quod nunc ad Vagi fontem vulgari vocabulo Hungaris *Tarczal*, Polonis & aliis Slavis *Tatary gory*, Germanis *Schneeberg* vocatur. deinde quòd Carpaten montem, omneque Iazygum Dacorumque latus in eodem posuit parallelo, in quo Sarmaticorum montium extremitatem austrinam: quum septentrionali eorum extremitati montes cohæreant, qui à Maro flumine ad Alutæ fonteis continuo jugo procurunt. Ceterùm *Krapak* hodiè vocatur, & *Krapak*, item *Biesciady gory*, omne id jugum, quod à Tataris montibus ad Alutæ fontem Russiam ab Hungariâ dirimit. Germanis inter Tyræ ac Pathissi fonteis vocatur *Kaltperg*; quod *frigidum montem* significat. sed nescio, an non vocabulo vitiatò, quasi *Kalperg*, à *Carpak*. Hic *Kaltperg* Ptolemæo propriè est *Carpaten*. Malè faciunt, qui hujus nomen etiam citra Sarmaticos monteis ad Marum usque flumen ex Ptolemæo interpretantur. nam heic Ptolemæus quidem unâ cum Strabone, Plinio, atque Solino Hercynium refert saltum: at nullum Carpaten montem. nec hodiè hæc pars *Krapak* vocatur accolis.

Eidem Ptolemæo in Sarmatiâ est ἡ Πευκῶν ὄρη, *PEUCI MONTES*; qui mox postea plurali numero dicitur τὰ Πευκῶν ὄρη, *PEUCINI MONTES*. Essè hodiè in Podoliâ, Russiâ minoris, & Voliniâ confinio, suprà in Peucinis sive Bastarnis docui.

Sunt & Οὐενεδικῶν ὄρη, *VENEDICI MONTES*, Ptolemæo in Sarmatiâ eo tractu, quo nunc Prussia est. Sunt equidem heic montes; sed memoratu minùs digni; colles verius, quàm montes. Tacitus sub finem libri de Germaniâ: *Venedi multum ex moribus Sarmatarum traxerunt. nam quidquid inter Peucinos Fennosque silvarum ac montium erigitur, latrociniis pererrant.* De silvis non negaverim: tota quidpe Sarmatia, ut & Germania, silvis fuit referta. at montes heic nulli. nisi quos Ptolemæus *Venedicos* adpellat. hos verò Taciti avo Aestios tenuisse, suprà ostensum est.

Scandinaviæ peninsulæ *immensus mons SEVO*, *Riphaeis jugis non minor*, quo situ fuerit, in ipsius peninsulæ, item in oceani septentrionalis descriptione indicavi.

Hi igitur ferè sunt Germaniæ montes, antiquorum auctorum monumentis celebrati. Nunc de fluminibus etiam narrandum.

40

CAP. XLIX.

De FLUMINIBUS Germaniæ Transrhenanæ.

FLUMINUM quoque Germaniæ Transrhenanæ, quæ veteres memorarunt scriptores, jam antea frequens in contextu hujus operis facta est mentio. ideòque supervacanea videri poterat opera, eadem heic repetere. Attamen ne cupientibus, tamquam in tabulâ, simul omnia cognoscere, mea desideretur cura atque industria; commodum existimavi, brevem eorum hoc loco facere ἀνακεφαλαίωσιν, & si qua antè nondum satis explicata sint, diligentiori stylo describere.

Terminus inter utramque Germaniam, citeriorem & ulteriorem, *RHENUS*, jam antè satis indicatus est, unâ cum amnibus à lævâ ripâ in eum defluentibus. Ordo igitur nunc postulat, uti eos proximè dicamus, quos dextrâ ripâ ex ulteriore Germaniâ recipit.

Primus memoratur *NICER*, hodiè vulgò dictus *der Necker*. Hujus meminerunt complures auctores antiqui. Ut Eumenius in panegyrico ad Constantinum Magnum: *Pulchrum tibi videtur, & re verâ pulcherrimum est, ut Rhenus ille non solum superioribus locis, ubi aut latitudine vadofus, aut viciniâ fontis exiguus, sed & ibi novo ponte calcetur, ubi totus est, ubi jam plurimos hausit amnes; quos hic noïter ingens fluvius Mosella,*

& barbarus Nicer, & Mœnus invexit. Sidonius, in carm. VII:

Bructerus, ulvosâ vel quem Nicer abluit undâ,

Prorumpit Francus.

Fl. Vopiscus in vitâ Probi imperatoris: *Casis prope cccc millibus, qui Romanum occupaverant solum, reliquos ultra Nicrum fluvium & Albim removit.* Marcellinus lib. XXVIII: *Cum reputaret, munimentum celsum, & tutum, quod ipse à primis fundarat auspiciis, præterlabente Nicro nomine fluvio, paullatim subverti posse undarum pulsu immani, meatum ipsum aliorum vertere cogitavit.* Aufonius in carmine de Mosellâ:

Hostibus exactis Nicrum super & Lupodunum,

Et fontem Latiis ignotum annalibus Istri.

At Eginhârdo, in historiâ translationis divorum Marcellini ac Petri, adpellatur **NECARUS**.¹⁰

Nicrum sequitur **MOENUS**, celeberrimus amnis, vulgò nunc dictus *der Mayn*, & variante dialecto *der Meyn*. Hujus primus, ex iis qui exstant, meminit Mela; cui **MOENIS** dicitur lib. III, cap. III: *Amnium, in alias geneseis exeuntium, Danubius, & Rhodanus; in Rhenum, Mœnis, & Lupia.* Sed idem **MÆNIS** legitur in quibusdam Melæ exemplaribus. Plinio certè ac Tacito est **MOENUS**. quorum ille lib. IX, cap. XV: *Silurus, inquit, grassatur, ubicumque est, omne animal appetens, equos natantes sæpè demergens; præcipuè in Mœno Germania amne.* Tacitus in libro de Germaniâ: *Inter Hercyniam silvam, Rhenumque, & Mœnum, Helvetii tenuère.* Sed & in Eumenii supra dicto panegyrico exemplaria alia referunt per *a*, *Manus*; alia per *æ*, *Mœnus*. Idem amnis Reginoni & aliis ejus sæculi scriptoribus dicitur **MOGONUS**, & **MOGANUS**. verùm jam antè in Vangionibus dixi, fictum hoc esse vocabulum ex nomine urbis *Magontiaci*; quæ ex adverbo ejus ostii sita est. Quum jam inde ab Melâ omnes auctores Romani amnem vocaverint eodem vocabulo, quo etiam nunc noscitur; haud fas est, Reginoni aliisque illis credere, umquam Germanis vocatum fuisse *der Mogen*, vel *Mögen*: sed semper *der Mayn*, *Meyn*, & *Moyn*. unde opidum dictum fuit *Maynzich*, *Meynzich*, & *Moynzich*; ut supra dictum: quod Romani, suo ori adcommodantes, fecère *Magontiacum*, & *Mogontiacum*. *Moyn* adpellatur in donatione quâdam Ludovici imperatoris; & pagus ad ejus tractum *Moynergowe*. Ex his vocabulis, *Mogonus*, & *Moganus*, alii postea fixerunt sibi vocabulum *Logona*; quo id flumen intelligunt, quod infra Mœni confluentem vulgò vocatur *die Lone*, & variante dialecto, *die Lane*. quem ego malim Latinè adpellare genuino nomine *Lanam*, sive *Lonum*, & *Lanum*.²⁰

Infra Lanum est flumen hodiè vulgò dictum *Sige*. hoc quamvis nomen Latinum apud veteres non habeat; tamen rectè me eum nuncupare posse puto, **SIGUM** & **SEGUM**. nam opidum ei adpositum, quod vulgò nunc vocatur *Sigen*, Ptolemæo dici *Segodunum*, supra in Juhonibus docui: in Sigambris verò ostendi, hos quoque à dicto flumine accepisse nomen.

Proximus hinc memoratur **LUPPIA**; qui nunc est *Lippe*. Primus ejus meminit inter Latinos Paterculus lib. II, ubi vitiatum ejus esse vocabulum *Iulia*, pro *Lupia*, satis superque in Sigambris patuit. Veteres equidem auctores, Græci juxta atque Latini, bifariam id scripserunt, modò geminato, modò simplici **P**, **LUPPIA**, & **LUPIA**. at quia in Germanico vocabulo ea litera geminatur; rectius ac magis genuinè dixeris *Luppia*. Memorant eum, præter Paterculum, Mela loco prædicto, & Tacitus anal. I, & historiæ. V. inter Græcos Strabo lib. VII, & Dio lib. LIV: quibus Græcè dicitur *Λυπίας*. Ptolemæo quidem ipse amnis non memoratur: at opidum flumini adpositum, quod hodièque vocatur *Lippe*, nominatur ei *Λυπία*, in Germaniæ descriptione: libro autem VIII, *Λυπία*. Strabo in isto amne immanem commisit errorem, non in Rhenum, sed in oceanum ostium ejus deducens. Verba ejus hæc sunt: *Ἐπὶ πρὸς τὴν Ἀμοσία φέρον) Βίσουρξίς πρὸς τὴν Λυπίας ποταμὸς, δέχων ἑνὴς ἀπὸ ἐξακοσίων σταδίων, ῥέων ἀπὸ Βρακτίρων τῶν ἐλαπίδων.* id est: *In eandem cum Amisîâ partem feruntur Visurgis & Lupia amnis, distans à Rheno 1000 stadiis*, id est, millibus passuum **LXXXV**; fluensque per *Bructeros* minores. De vico, credo, cognomine hunc geographum inaudivisse, quod opidum nunc *Lippe* totidem millibus à Rheno distat.³⁰

Influit in Luppian, haud procul opido *Paderborn*, amnis vulgari nunc vocabulo *Alme*. Dionis is, prædicto lib. LIV, dicitur **ELISO**, Græcè *Ἐλίσων*. unde hodièque vicus, Lippia Elisonisque confluentibus adpositus, dicitur *Elsen*: quod *Alisonem castellum* vocari Tacito ac Paterculo, supra in Sigambris docui. ex quo liquet, ipsum quoque amnem

annem dictum fuisse antiquitus ALISONEM. atque etiam nunc vicus alius, ei adpositus, vocatur *Alsem*.

Infra Luppiani est flumen, cui vulgare nunc vocabulum *Isel*. antiquum ei nomen fuisse SALA, unde Francorum natio adcola *Salii* dicta, supra in Frisiis docui. Ostium huic fuisse, antequam Flevus lacus existeret, inter duas nunc insulas, *Flieland*, & *Schelling*; postquam verò in id Rhenum per Drusum effusus, partem inferiorem, à Rheno ingressu ad usque Flevum lacum, dictam fuisse NAWALE, id est, *posteriorem Vahalem*, Romano ori NAVA LIAM, & NABA LIAM; ibidem demonstravi. Atque hæc ferè sunt flumina in Rhenum defluentia, quorum memoria apud antiquos auctores extat.

10 Nunc reliqua etiam perfequar.

Proximè ostium Nabalix, ostium est amnis, qui hodiè superiori parte dicitur *Vecht*, vulgò *die Vecht*, infimâ autem, quâ lacui adpropinquat, *het Swarte Water*; id est, *Aqua nigra*. hujus nomen aliâ dialecte pronuntiatur *VVäter*: unde factum esse Romanis vocabulum amnis VIDER, quod Græcis effertur οὐιδρ, supra in iisdem Frisiis docui. Memoratur id nomen Tacito annal. I, & Ptolemæo in descriptione Germaniæ.

Clarissimus hinc amnis AMISIA, vulgò *Aems*, quasi *Aemis*, dictus. Hujus quoque nomen variè ab antiquis auctoribus, Græcis pariter atque Latinis, prolaturum. Melæ dicto lib. III, cap. III, & Plinio lib. IV, cap. XIV, est AMISIUS. Tacito autem, annal. I, & II, AMISIA. Straboni, cui notius fuit patriæ urbis *Amasia* in Asia nomen, quàm amnis Germanici vocabulum, prædicto lib. VII, adpellatur Αμασία, AMASIA. Ptolemæo quoque in descriptione Germaniæ dicitur Αμασι, AMASII; & opidum adpositum, quod hodiè dicitur *Emden*, Αμασία, *Amasia*. sed eidem amnis mox dicitur Αμασι, ut Melæ ac Plinio: & prædictum opidum, in lib. VIII, Αμασία, *Amisia*. an satis omnia sine mendo, haud facile dixerim.

Post Amisiam est VISURGIS; vulgò hodiè *de VVeser*: olim fortè *VVeserg*. Memoratur hic Romanis dicto nomine, Paterculio, Melæ, Plinio, Tacito, locis supra dictis; & Sidonio carm. XXIII. Corruptum habuit Sidonii exemplar Hadr. Iunius, ex quo legit *Visatis*: quum omnia reliqua, tam manu scripta, quàm typis vulgata, habeant *Visurgin*. Junio nimis facile credidit Ortelius. Straboni, libro prædicto, est Βισουργις. apud Ptolemæum, in descriptione Germanici litoris est genitivus casus οὐισουργις. at rectius postea, in recensione populorum Germaniæ, idem casus Βισουργις, à nominativo οὐισουργις. Dioni dicitur οὐισουργος, VISURGUS. est namque lib. LVI accusativus οὐισουργον. unde lib. LV corruptus est idem casus οὐισουργον. & lib. LIV, οὐισουργον. eodemque libro genitivus οὐισουργος; & lib. LV, Ερουργος. quæ cuncta jam dudum à viris doctis sunt notata. M. Adamo, in historiâ ecclesiasticâ, dicitur VISURIS; vocabulo ad hodiernum amnis nomen *VVeser* adcommo dato. Wandeberto, in historiâ divi Bonifacii Mogontini est WISARAHA. Falluntur viri doctissimi, qui hunc *Itargin*, sive, ut exemplaria variant, *Iturgin*, *Itargum*, vel *Iturgum* adpellari putant in carmine ad Liviam. Augustam scripto, quod alii Ovidio attribuant, alii Albinovano. 40 hunc enim esse legendum *Ilargin*, sive *Ilargum*, esseque Vindeliciæ annem, suo loco ostendam.

In Visurgim à lævâ ripâ devolvitur ADRAHA, Tacito annal. I memoratus; hodiè vulgò dictus *die Aeder*: de quo egi in Mattiacis.

Sequitur in oceani litore ingens flumen ALBIS; quod vulgò nunc adcolis Germanis superioribus nuncupatur *die Elbe*, inferioribus *de Elve*, Venedis sive Slavis *Labe*. Meminerunt hujus dicto nomine inter Latinos, Paterculius, Mela, Plinius, Tacitus, libris proximè dictis, item Seneca in Medea, Solinus cap. XXXIII, & alii. Dicitur eodem nomine Græcis auctoribus Αλβις, Straboni lib. VII, Ptolemæo in Germaniâ. Dioni verò, lib. LV, est Αλβις, ALBIUS. ubi tamen corruptus est casus genitivus Β Αλβις, pro 50 Αλβις. Posterioris sæculi scriptoribus dicitur ALBIA. Falsos ei attribuisse fonteis Tacitum atque Ptolemæum, in Hermunduris notavi.

In Albim defluit nobilis SALA: quem Tacitus innuit annal. XIII, his verbis: *Eadem ætate inter Hermunduros Catosque certatum magno prælio, dum flumen gignendo sale fecundum, & conterminum, vi trahunt*. Græcè Straboni, in prædicto libro VII, vocatur Σάλας quem ita designat: *Ἐστὶ ἡ καὶ Σάλας ποταμὸς, ἢ μετὰ τὸ τῆς Ῥήνης πολεμῶν ἢ καταρθεῖν Δρῦσος ἐπιλόττησεν ὁ Γερμανικός*. id est: *Est & Sala amnis, inter quem & Rhenum bellum felici successu gerens, obiit Drusus Germanicus*. Hunc Salam chorographus noster, supra sæpè memoratus, in antiquitatibus suis Amsterodamensibus voluit esse id flumen,

qua est juxta parallelum per Thulen ductum, hoc est, finis pelagi terra cognita. Satis clarum est, Ptolemæum omnes istos amnes in Venedicum effundere sinum: post quem tandem & ipsos amnes litus ponit maritimum; quod sub eodem cum Thule vult esse parallelo. Verum Thulen illum nimium versus meridiem detraxisse, supra satis demonstratum est. itaque ex vero insulæ situ nihil heic argumentari possumus. Ceterò ultimi amnis Chelini ostium sub eodem cum Cimbricæ peninsulæ promontorio ponit gradu ac scrupulo. ex quo aliud construitur argumentum, satis certum, in Venedicum sinum omnes quatuor effluxisse amnes prædictos. Venedicum sinum intelligere Ptolemæum per Prussiæ Livoniæque litora, supra in explicatione oceani septentrionalis notavi. In his igitur litoribus quærenda sunt ostia dictorum amnium: qui haud dubiè reliquis eorundem litorum amnibus fuere insigniores, notatuque digniores. 10

CHRONUM interpretor eum, qui vulgò nunc Mämel adcolis Germanis, Polonis verò Niemien dicitur. Hic CHRONIUS vocatur Marcellino, lib. XXII, quamvis haud vero situ. Verba ejus hæc sunt: *In ipso hujus compagis exordio, ubi Riphæi desciunt montes, habitant Arimaspi, justii homines, placiditate cogniti, quos amnes Chronius & Bisula præterfluit: juxtaque Massageta, Alani, & Sarmata.* Certè non magis Chronius, quam Vistula, præterfluxit Arimaspos, quos in extremo Europæ versus ortum posuere septentrione probatissimi auctores.

RUBO est is, qui vulgò nunc Sarmatis adcolis Dviná, & aliis Dzwina, Germanis die Duna, adpellatur. Oritur hic in Moscoviâ, haud procul fonte Volgæ, opidumque Plotzko præterlapsus, tandem apud Rigam, Livoniæ opidum, in sinum Venedicum sese evolvit. 20

TURUNTUS hinc est is, qui vulgari vocabulo *VVelika rzeká* in Moscoviâ exortus, magnumque lacum, qui vulgò dicitur Russis *Czudsko*, & Livonibus *Peybas*, transvectus, nomine hinc Nervæ adsumto, Livoniam à Moscoviâ dirimit, paulloque infra duo validissima sibi invicem adversis ripis opposita munimenta, Nervas, in sinum Finnicum exit.

In eundem sinum evolvitur & CHESINUS; qui *Lovat* Russis perhibetur, antequàm lacum *Ilmen* apud urbem *VVeliki Novogrod* intret: quem emensus alio nomine *VVolchow*, per lacum *Ladogam* versus dictum sinum pergit. 30

Sed ex his quatuor amnibus duo tantum, *Chronus* & *Rubo*, ad Aestios Germanos spectarunt, reliqui duo in Venedorum jam fuere sinibus.

ATQUE hic tandem mihi est finis descriptionis ANLIQUÆ illius, & MAGNÆ GERMANIÆ; toti terrarum orbi, postquam armis eam tentaverunt Romani, celebratissimæ. cujus antiquum decus & gloriam immensis curis laboribusque inexhaustis hætenus diligentius illustrasse, & ab eorum, qui ante me ad eam commentati sunt, supinâ incuriâ & securitate, quibus obscurata magis quàm illustrata fuit, vulgiquè credulitate, acrius vindicasse, mihi maxime gaudeo, Germanis verò meis & communi patriæ summè gratulor. De reliquo DEUM IMMORTALEM ET RERUM OMNIUM POTENTEM precor venerorque, propitius atque benignus diu sospitem porrò felicitet, perpetuam det concordiam, & candida lætaque omnia. hoc mihi summum votum. 40

FINIS LIBRI TERTII.

PHI-